LEERPLAN
SECUNDAIR ONDERWIJS

Sociologie en psychologie

2de graad D-finaliteit
II-SoPs-d

BRUSSEL

D/2024/13.758/059

Versie oktober 2024

KATHOLIEK ONDERWIJS .VLAANDEREN

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren …).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We ‘lezen’ de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld.**
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis … Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is differentiëren van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In ‘extra’ wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswerk, individueel, auditief, visueel, actief …) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen …) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in evaluatie en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.
De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.
De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.
Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.
'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar een

2 Situering

2.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan Sociologie en psychologie bouwt verder op doelen uit het Gemeenschappelijke Funderend Leerplan, op doelen uit de leerplannen Godsdienst en uit het complementaire leerplan Mens & samenleving.

2.2 Samenhang in de tweede graad

2.2.1 Samenhang binnen de studierichting Humane wetenschappen

Dit leerplan vertoont samenhang met het leerplan Filosofie.

2.2.2 Samenhang binnen de studierichting Maatschappij- en welzijnswetenschappen

Dit leerplan vertoont samenhang met het leerplan Filosofie.

2.2.3 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Dit leerplan vertoont samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit:

- Gemeenschappelijk funderend leerplan;
- complementaire leerplan Mens & samenleving;
- leerplan Godsdienst.

Bij de doelen in het leerplan vind je de concrete samenhang terug.

2.2.4 Samenhang met andere leerplannen over de finaliteiten heen

Het onderdeel ontwikkelingspsychologie komt binnen het domein maatschappij en welzijn eveneens aan bod in de studierichtingen van de dubbele finaliteit: Maatschappij en welzijn en Wellness en lifestyle. Daarnaast krijgt ontwikkelingspsychologie een plaats in de studierichting Sport.

In elk van deze leerplannen wordt er in tweede graad gefocust op de normale ontwikkeling in de verschillende levensfasen van de mens en baseert men zich op de klassieke theorieën.

In de doorstroomfinaliteit ontwikkelen leerlingen een wetenschappelijk begrippenkader en leren ze verbanden zien met betrekking tot de mens en zijn gedrag. In de leerplannen van de dubbele finaliteit worden ontwikkelingspsychologie en communicatie meer geconcretiseerd en in verband gebracht met de arbeidsmarktgerichte component van de betreffende studierichting.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op cesuurdoelen.

Het leerplan is gericht op 4 graaduren en is bestemd voor volgende studierichtingen:

- Humane wetenschappen;
- Maatschappij en welzijnswetenschappen.

In de studierichting Maatschappij en welzijnswetenschappen zijn er 10 graaduren voorzien.

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de PRO-pagina met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

Je streeft naar een evenwichtige verdeling tussen de component psychologie en sociologie. Op basis van de keuzedoelen kan je het gewicht voor één van de componenten verzwaren.
Wanneer je er bv. in de studierichting Maatschappij en welzijnswetenschappen voor kiest om alle doelen uit de keuzerubriek aan bod te laten komen kan je 2/3de van de voorziene tijd (of 4 trimesters) besteden aan het onderdeel psychologie en 1/3de van de voorziene tijd (of 2 trimesters) aan het onderdeel sociologie. Het is aangewezen om de onderdelen sociologie en psychologie in de beide leerjaren van een graad aan bod te laten komen.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Sociologie en psychologie en het vormingsconcept

Het leerplan Sociologie en psychologie is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. We streven in dit leerplan naar een integratie van de vormingscomponenten: **sociale** en **maatschappelijke** vorming.

In **sociale vorming** ligt de focus op hoe de mens als uniek en relationeel wezen (**uniciteit in verbondenheid**) zijn plaats zoekt in deze samenleving. Leerlingen leren met oog voor een wetenschappelijke benadering zichzelf kennen als persoon en als knooppunt van relaties. Ze leren in hun persoonlijke ontwikkeling omgaan met het complexe samenspel tussen lichamelijke, emotionele, relationele en spirituele factoren. Met oog voor de **kwetsbaarheid** van zichzelf en de ander worden leerlingen uitgedaagd om minder ik-gericht en meer empathisch en **genereus** in relatie te treden met de ander. Daarnaast leren leerlingen vanuit een sociologische bril kijken naar de complexe en veelzijdige samenleving.

Maatschappelijke vorming zet leerlingen aan om in deze samenleving hun weg en plaats vinden. Ze worden uitgenodigd om in dialoog te gaan en om zich intercultureel te vormen om zo een meer **gastvrije** en **rechtvaardige** wereld te creëren.

Vanuit deze vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

De mens en zijn interacties met anderen

Leerlingen maken kennis met psychologische theorieën en ontwikkelen een wetenschappelijk begrippenkader met betrekking tot levensloop en persoonlijkheid. Vanuit de wegwijzers generositeit en kwetsbaarheid in belofte leren leerlingen in interactie gaan met aandacht voor de integriteit en de kwetsbaarheid van zichzelf en de ander.

De mens en zijn verhouding tot de samenleving

Vanuit een accent op verbondenheid en verandering verkennen leerlingen kenmerken van hedendaagse samenlevingen en de wijze waarop de mens zich ertoe verhoudt. Ze ontwikkelen zo een wetenschappelijk begrippenkader.

Maatschappelijke thema's en ontwikkelingen

Vanuit het geloof in een gastvrije en rechtvaardige wereld en de kracht van de hoop gaan leerlingen in dialoog over sociale en maatschappelijke thema's.

3.3 Opbouw

Het leerplan is opgebouwd uit twee onderdelen:

- Psychologie:
  - de mens en zijn ontwikkeling
  - persoonlijkheidsvorming
  - keuze: de mens in interactie met anderen
- Sociologie:
  - culturen, sociale structuren en rollenconflicten, socialisatie, sociologische begrippen met betrekking tot kenmerken van de hedendaagse samenleving.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan Sociologie en psychologie bouwt verder op doelen uit het Gemeenschappelijk funderend leerplan en de vakken Mens & samenleving en Godsdienst.

In die vakken werden leerlingen vanuit de context van de eigen leefwereld vertrouwd met de begrippen en concepten zoals feit en mening, identiteit, beleving, mentaal welbevinden (gezondheid) en begrippen met betrekking tot maatschappelijke thema's en samenleven. Daarnaast leerden ze interactievaardigheden hanteren. Het hanteren van communicatietechnieken en het communicatieschema kwam aan bod in het vak Nederlands.

3.4.2 Samenhang in de tweede graad

- Gemeenschappelijk funderend leerplan en het complementaire leerplan Mens & samenleving

In het leerplan sociologie en psychologie worden begrippen, concepten en leerinhouden die aan bod komen in de algemene vorming verdiept en verbreed vanuit een wetenschappelijke benadering. In het Gemeenschappelijk funderend leerplan en het complementaire leerplan Mens & samenleving gaat het om doelen rond identiteit en diversiteit, samenleven en het ontwikkelen van interactievaardigheden …
De betreffende doelen uit de algemene vorming kunnen enerzijds als opstap (inductieve aanpak – zie aandachtspunten) fungeren voor het werken rond de leerplandoelen Sociologie en psychologie. Je kan ervoor kiezen om bepaalde doelen uit het Gemeenschappelijk funderend leerplan toe te voegen aan dit leerplan. De digitale leerplantool biedt daartoe handvatten.
Het is anderzijds ook mogelijk om eerder wetenschappelijke concepten of kaders toe te passen op leerinhouden horende bij de doelen uit de algemene vorming.

- Leerplan Filosofie

Vanuit het leerplan van de tweede graad reflecteren leerlingen over de mens en over centrale begrippen in de moraalfilosofie zoals waarden en normen, goed en kwaad, vrijheid en verantwoordelijkheid. Ze reflecteren over de wederzijdse beïnvloeding van individu en maatschappij en de toekomst van de maatschappij en de wereld (keuze).

- Leerplan Godsdienst

In het leerplan van de tweede graad vind je samenhang met doelen of ingrediënten uit de terreinen 'Persoonsvorming' (P), 'Inspiratiebronnen' (I), 'Gekozen worden en kiezen' (G), 'Ontmoeten' (O) en

‘Omgaan met verscheidenheid’ (Om). Afhankelijk van de uitwerking van de doelen en bijhorende ingrediënten kan afstemming met het vak Godsdienst aangewezen zijn.

3.4.3 Samenhang met de derde graad

- *Psychologie*

In de tweede graad verwerven leerlingen bouwstenen om een (psychologisch) begrippenkader (m.b.t. psychologie) op te bouwen vanuit een focus op klassiek onderzoek en klassieke theorieën. Ze verwerven per levensfase kennis over de domeinen van de (normale) ontwikkeling. Ze verkennen het concept persoonlijkheid en reflecteren mogelijk over sociaal gedrag (keuze). In de derde graad leren leerlingen ontwikkeling, sociaal gedrag en persoonlijkheid analyseren aan de hand van psychologische theorieën. Daartoe verwerven ze bijkomende bouwstenen en vergelijken ze psychologische theorieën vanuit klassiek en recent onderzoek.

In de tweede graad is er de keuze om leerlingen interpersoonlijke communicatiekaders te leren hanteren in een gesprekscontext. In de derde graad Welzijnswetenschappen verdiepen ze hun vaardigheden.

- *Sociologie*

In de tweede graad verwerven leerlingen bouwstenen om een sociologisch begrippenkader op te bouwen vanuit een focus op klassiek onderzoek. In de derde graad analyseren leerlingen kenmerken van hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën. Daarnaast leren ze reflecteren over maatschappelijke vraagstukken aan de hand van wetenschappelijke bronnen.

- *Andere onderdelen van humane wetenschapsdomeinen*

In de derde graad verwerven leerlingen in Humane wetenschappen en Welzijnswetenschappen inzicht in andere onderdelen van humane wetenschapsdomeinen. Zo komen er doelen pedagogiek aan bod. De leerlingen leren reflecteren over opvoeding aan de hand van pedagogische modellen. Daarnaast verwerven leerlingen in Welzijnswetenschappen inzicht in bijzondere contexten en de impact ervan op opvoeding en ondersteuning. Er is aandacht voor factoren die een bijzondere context bepalen zoals beperkingen, psychosociale problemen ...

Daarnaast verschuift de focus ook naar politiek (Humane wetenschappen) en sociale aspecten van recht (Welzijnswetenschappen).

3.5 Aandachtspunten

Sociologie en psychologie in studierichtingen Humane wetenschappen en Welzijnswetenschappen

Het vak Sociologie en psychologie heeft een plaats in de lessentabellen van beide studierichtingen. Omwille van het leerlingenprofiel beschik je in de richting Maatschappij en welzijnswetenschappen over een ruimer tijdsbestek om de leerplandoelen aan bod te laten komen. Dat kan de keuze voor een inductieve aanpak faciliteren, bv. vertrekken vanuit voorbeelden, actualiteit, ervaringen, leerinhouden eigen aan de leefwereld van de jongeren.

Het leerplan wil handvatten aanreiken om leerlingen in de derde graad te oriënteren naar de studierichting Humane wetenschappen enerzijds en naar de richting Welzijnswetenschappen anderzijds. Wanneer leerlingen de leerplandoelen bereiken is de oriëntering (studierichtingsprofiel) naar beide studierichtingen mogelijk, bv. vanuit hun interesse voor natuurwetenschappen of kunstbeschouwing. Daarnaast is het in functie van een succesvolle oriëntering naar de studierichting Humane wetenschappen aangewezen na te gaan hoe en in hoeverre leerlingen in staat zijn de doelen op een meer abstracte of verdiepende wijze te

verwerken. Het advies tot oriëntering gebeurt uiteraard niet enkel op basis van dit leerplan, maar vanuit het geheel van de vorming.

Verdiepend werken kan je op volgende manieren:

- via keuzedoelen,
- met behulp van verdiepende wenken bij de leerplandoelen (extra),
- door vakoverschrijdend te werken op basis van de samenhang en de relatie tussen:
    - doelen van de andere vakken van het specifiek gedeelte, bv. Filosofie, Kunstbeschouwing,
    - doelen van de vakken van de algemene vorming zoals Nederlands, Frans, Engels, Wiskunde.

Opbouw

In de opbouw van dit leerplan kiezen we ervoor om het kennismaken met de eigenheid van de wetenschapsdomeinen zuiver te houden: psychologie en sociologie. De verbinding tussen doelen uit beide domeinen geven we aan in de wenken. Als je er als leraar voor kiest om dit leerplan eerder thematisch uit te werken (cf. LPD 1) is het in functie van hoger onderwijs belangrijk om de eigenheid van het wetenschapsdomein van waaruit je het thema benadert scherp te stellen.

Het onderdeel psychologie bevat een keuzerubriek: de mens in interactie met anderen. De doelen uit deze rubriek hoeven niet verplicht te worden opgenomen in de tweede graad. In de studierichting Maatschappij en welzijnswetenschappen vormen de keuzedoelen een mooie onderbouw voor doelen in de derde graad. De andere keuzedoelen kan je als verbreding of verdieping aan bod laten komen.

Het is wenselijk dat beide componenten in elk van de schooljaren aan bod komen.

Pedagogisch-didactische aanpak

Zowel in het deel psychologie (LPD 4 en 7) als in het deel sociologie (LPD 16) vind je keuzedoelen die van leerlingen verwachten dat ze op een analyserend niveau met de onderliggende bouwstenen aan de slag gaan. Die doelen faciliteren de oriëntering van leerlingen naar de derde graad. Je kan leerlingen onderzoeks- en reflectievaardigheden laten inzetten zoals het zoeken naar onderliggende verbanden en correlaties, vergelijken in tijd en ruimte, zoeken naar onderliggende structuren …

Het leerplan biedt kansen om het pedagogisch project van de school zichtbaar te maken, bv. de betekenis en belang van stichtende personen voor de school of gemeenschap, aandacht voor persoonsvorming van leerlingen vanuit het pedagogisch project …

Omdat leerlingen als persoon door de leerinhouden aangesproken of geraakt kunnen worden, is het belangrijk een veilig leerklimaat te creëren.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionaliseringen of lerarennetwerken, surf dan naar de leerplanpagina.

4 Leerplandoelen

4.1 Psychologie

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 1 + De leerlingen onderzoeken een thema vanuit perspectieven uit de psychologie en sociologie.

Wenk: Het is belangrijk dat leerlingen ervaren dat er verschillende perspectieven zijn om naar eenzelfde onderwerp te kijken. Omdat het hanteren van meerdere perspectieven voor leerlingen in de tweede graad behoorlijk complex is, kan je voor het werken rond dit doel een leerlijn uitwerken doorheen de tweede graad. Dit doel kan ook als opstap naar de derde graad een sluitstuk vormen voor het vak in de tweede graad.

Wenk: Mogelijke thema's zijn:

- identiteit: kan je benaderen vanuit sociologie (LPD 6 of 8) en vanuit psychologie (LPD 2, 3 of 5);
- mijn relatie met anderen: kan je benaderen vanuit sociologie (verschillende doelen) of vanuit psychologie (LPD K3; K5 of K6);
- nature-nurture: kan je benaderen vanuit sociologie (LPD 8) of psychologie (LPD 2, 3, 5 of K3);
- gendervraagstukken;
- actuele thema's of thema's aangebracht door de leerlingen …

Extra: Je kan dit doel verdiepen door het thema te verbinden met andere vakken van de studierichting zoals Filosofie, Geschiedenis of Kunstbeschouwing (vakoverschrijdend werken).

4.1.1 De mens en zijn ontwikkeling

LPD 2 De leerlingen lichten het begrip ontwikkeling toe met inbegrip van de levensloopfasen en ontwikkelingsdomeinen.

Wenk: Dit doel bereik je in samenhang met leerplandoelen 3 en 4+.
Je laat als leraar alle levensfasen van de mens aan bod komen. Je kan zelf kiezen voor een bepaalde afbakening van levensloopfasen met bijhorende benamingen zoals prenataal, baby en peuter, vroege kindertijd, midden kindertijd, adolescentie, vroege volwassenheid, midden volwassenheid, late volwassenheid. Het is belangrijk om daarover afspraken te maken binnen de lerarenteams (tweede en derde graad).

Wenk: Je kan de levensfasen afbakenen in tijd en ruimte. Het is belangrijk om ontwikkeling in een maatschappelijke context te plaatsen met aandacht voor de veranderende samenleving. Voorbeelden: de fase van de adolescentie is typisch voor het huidige Westerse denken over levensfasen (ruimte), ontwikkeling intercultureel benaderen (ruimte), de positie van kind als kostwinner versus kost (tijd), veranderende tradities …

Wenk: Bij het uitwerken van de ontwikkelingsdomeinen heb je aandacht voor de totale ontwikkeling: de fysieke, cognitieve en socio-emotionele ontwikkeling.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor de invloed en interactie van nature en nurture: je kan aandacht hebben voor epi genetica (LPD 5), opvoedingsstijlen ...

Wenk: Je kan dit doel in samenhang zien met leerplandoel 8: socialisatie.

Extra: Je kan dit doel verdiepen door de ontwikkelingsdomeinen te koppelen aan de theorie van de ontwikkelingstaken van Havighurst.

LPD 3 De leerlingen lichten de fysieke, cognitieve, socio-emotionele ontwikkeling door de levensloopfasen toe met inbegrip van

- **(senso)motorische ontwikkeling;**
- **cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel operationeel denken**;
- **gehechtheidsontwikkeling;**
- **identiteitsvorming;**
- **morele ontwikkeling.**

Samenhang tweede graad: II-GOD-dda P3, PP 109, 111

Wenk: In de tweede graad kan je de ontwikkelingsdomeinen best toelichten vanuit 'klassieke' basistheorieën zoals de cognitieve ontwikkeling volgens Piaget, identiteitsvorming volgens Erikson en de morele ontwikkeling volgens Kohlberg. Dit biedt een mooie onderbouw voor het analyseren van ontwikkeling in de derde graad.

Wenk: Je kan vertrekken vanuit casussen om gehechtheidsontwikkeling te duiden vanuit theorieën zoals Bowlby, aapjes van Harlow, patronen van Ainsworth …

Extra: Je kan leerlingen via casussen of observatieopdrachten ontwikkelingsdomeinen laten herkennen om zo de wisselwerking tussen domeinen te analyseren met aandacht voor de invloed van nature en nurture (LPD 2). Je kan een accent leggen op een bepaalde levensloopfase.

Extra: je kan leerlingen een eigen levensloopboek laten ontwikkelen. Dat biedt opportuniteiten om hen verbanden te laten zien. Je kan als leraar dit boekje in de derde graad aan de leerling terugbezorgen. Dat biedt ook kansen tot vakoverschrijdend werken, bv. uitwerken van het boekje in een andere taal.

Extra: je kan dit doel verdiepen door aandacht te besteden aan aspecten van taalontwikkeling, bv. bij kleuters. Dat kan vanuit de samenhang met keuzedoel K4 (observeren).

LPD K1 De leerlingen onderzoeken kritieken op ontwikkelingspsychologische theorieën.

Wenk: Door leerlingen in contact te brengen met actuele inzichten ervaren ze dat psychologie een wetenschap is die zich ontwikkelt. Beperk je tot kritieken op theorieën die je aan bod laat komen in de tweede graad, bv. Piaget, Erikson, Kohlberg ...

Wenk: Je kan leerlingen via observatieonderzoek, experimenten, gebruik van filmmateriaal ... laten aantonen dat fasen cultureel bepaald of niet statisch zijn.

LPD K2 De leerlingen vergelijken verschillende perspectieven op ontwikkeling.

Wenk: Je kan leerlingen laten kennismaken met verschillende perspectieven in de psychologie zoals behaviorisme, de cognitieve benadering, een systeemtheoretische benadering, humanistische psychologie. Je kan dat visualiseren door een bepaald model te hanteren, bv. Bronfenbrenner. Door de complexiteit van dit doel, komt het, afhankelijk van de leerlingengroep, best aan bod in het vierde leerjaar als mogelijke opstap naar de derde graad.

LPD 4 + De leerlingen reflecteren over de wijze waarop zijzelf en anderen in de samenleving kijken naar verschillen in de ontwikkeling van mensen.

Samenhang tweede graad: II-GOD-dda Om1, 7, OmI 202; OP 167; ILC 14, 15, 17

Wenk: Vanuit dit doel kan je leerlingen vanuit een genereuze houding laten reflecteren over de verschillen tussen mensen: niet iedereen kan hetzelfde bereiken. Heb daarbij ook aandacht voor de diversiteit in de klas: leerstoornissen, beperkingen, ziekte, psychische kwetsbaarheid, welbevinden, (ex-)OKAN …

Wenk: Je kan werken rond concrete (preventie)campagnes of met beeldmateriaal en getuigenissen. Aan de hand van dat materiaal kan je leerlingen laten reflecteren over de houding van de samenleving tegenover de verschillen tussen mensen.

Wenk: Dit doel biedt kansen tot vakoverschrijdend werken en onderzoekend leren: voorbereiden en afnemen van een interview, enquêteren met aandacht voor het statistisch omgaan met data (wiskunde, ICT), zelf een campagne organiseren (bv. rond welbevinden), een toelichting of voorstelling van een organisatie in een andere taal …

Wenk: Dit doel kan je in samenhang zien met leerplandoel 8.

4.1.2 Persoonlijkheidsvorming

LPD 5 De leerlingen lichten het begrip persoonlijkheid toe.

Samenhang tweede graad: II-GOD-dda P 1,2, 3, PI 122; G 3, GI 159, 163

Wenk: Je kan volgende elementen van persoonlijkheid bespreken: identiteit, trekken, emotie, zelfconcept, temperament, coping, veerkracht en motivatie. Je kan leerlingen elementen van persoonlijkheid laten toelichten aan de hand van casussen. Daarbij zetten leerlingen de bouwstenen (psychologische begrippen) in. Het is belangrijk dat leerlingen de betekenis van de bouwstenen herkennen en verwoorden. De bouwstenen hoeven niet breed uitgewerkt te worden vanuit verschillende theoretische kaders.

Wenk: Je ziet dit doel in samenhang met leerplandoel 2. Ook bij het leren over persoonlijkheidsvorming kan je aandacht hebben voor de invloed en interactie van nature en nurture.

Extra: Je kan leerlingen elementen van persoonlijkheid laten analyseren via casussen. In de derde graad analyseren leerlingen persoonlijkheid aan de hand van persoonlijkheidstheorieën. Via het analyseren van casussen en tests kan je leerlingen elementen van persoonlijkheid, de invloed van genetische en

omgevingsfactoren (epi genetica) en de interactie tussen beide op de ontwikkeling ervan laten verkennen. Je kan je baseren op een theoretisch kader zoals de Big Five (persoonlijkheidstrekken) of de Zelfdeterminatietheorie.

Extra: Je kan leerlingen met behulp van een reflectie-instrument laten reflecteren over een aantal eigenschappen van zichzelf. Voorbeelden van reflectie-instrumenten zijn Bateson (en Dilts), Kwaliteitenspel, Johari, Ofman …

4.1.3 De mens in interactie met anderen

LPD K3 De leerlingen lichten de betekenis en de impact van persoonlijke referentiekaders op interacties toe.

Samenhang tweede graad: II-GOD-dda O 3, OI 182; Om 2, OmP 192; ILC 12

Wenk: Je kan leerlingen laten illustreren hoe persoonlijke referentiekaders worden beïnvloed door de individuele en maatschappelijke factoren. Je denkt bv. aan een geheel van persoonlijke waarden, opvattingen, overtuigingen, kennis en ervaringen die van invloed zijn op hoe je als mens, vaak onbewust, gebeurtenissen waarneemt en beoordeelt. Je kan aandacht hebben voor de invloed van media, politiek, fake news … (LPD K7).

Extra: Dit doel bereik je in samenhang met keuzedoel K5.

LPD K4 De leerlingen lichten mechanismen die de waarneming beïnvloeden toe rekening houdend met het verschil tussen observeren en interpreteren.

Wenk: Je kan werken rond mechanismen die waarneming en het interpreteren beïnvloeden zoals fundamentele attributiefout, het effect van eerste indruk, vooroordelen en stereotypering op ontwikkeling, selffulfilling prophecy.

Wenk: Voorbeelden van mechanismen: omgaan met succes, faalervaringen … Je kan leerlingen die mechanismen bij zichzelf laten herkennen via reflectie. Je kan hen de mechanismen laten linken aan elementen van persoonlijkheid.

Wenk: Je kan leerlingen laten kennis maken met verschillende observatie- en registratiemethoden. Zij kunnen die inzetten in relatie tot de andere doelen, bv. bij observatieopdrachten.

LPD K5 De leerlingen hanteren interpersoonlijke communicatiekaders en strategieën in een gesprekscontext rekening houdend met perspectiefname.

Samenhang tweede graad: II-GOD-dda Om2, OmP 192; OI 181; ILC 14, 15, 17

Wenk: Voor het inoefenen van de strategieën kan je werken vanuit casussen, via rollenspelen … Volgende vaardigheden kunnen aan bod: afstemmen op de ander en op de situatie; aanvaardbaar verbaal en non-verbaal gedrag stellen, grenzen stellen en bewaken; zich inleven in de ander en de situatie (empathie) en rekening houden met de emoties en grenzen van anderen; in dialoog gaan met anderen en doelgericht communiceren: open vragen stellen, ik-boodschappen hanteren, parafraseren … Tijdens rollenspelen kan je werken met een kijkwijzer (observatiecriteria). Je kan leerlingen via rollenspelen bewust maken van het

belang om tijdens gesprekken in het perspectief van de ander te blijven en rekening te houden met de impact van het eigen referentiekader en het referentiekader van de ander op gesprekken. In functie van perspectiefname kan je dit doel in samenhang met keuzedoel K3 uit werken.

Wenk: Voorbeelden van communicatiekaders: axioma's van Watzlawick, verbindende communicatie, Geen verlies methode, filosofische gesprekken …

Wenk: In de derde graad Welzijnswetenschappen wordt er van leerlingen verwacht dat ze groeien in het hanteren van interpersoonlijke communicatiekaders. Zo leren leerlingen een empathische basishouding aannemen en in gesprekken meerdere perspectieven hanteren (perspectiefname).

Extra: Reflecteren behoort in heel wat zorg- en welzijnsopleidingen en -beroepen tot de basishouding van de student of hulpverlener. Het werken rond communicatie leent zich bij uitstek tot het bewust laten reflecteren van leerlingen over het eigen handelen en dat van anderen. Voorbeelden van reflectie-instrumenten zijn Bateson (en Dilts), Korthagen, Leary …

LPD K6 De leerlingen reflecteren over sociaal gedrag.

Wenk: In de algemene vorming en vanuit keuzedoel K5 oefenen leerlingen interactievaardigheden. In dit vak wordt hun kennis verdiept vanuit het perspectief op sociaal gedrag. Zo kan je vanuit concrete situaties met leerlingen reflecteren en hen inzicht helpen verwerven in psychologische begrippen of bouwstenen zoals sociale cognitie, sociale beïnvloeding, groepsprocessen … Voorbeelden van concrete situaties: project rond pesten, film, klasdag … In de derde graad reflecteren leerlingen over sociaal gedrag aan de hand van sociaalpsychologische theorieën.

Wenk: Je kan met leerlingen reflecteren vanuit actuele voorbeelden: racisme, discriminatie, diversiteit, conformiteit, gehoorzaamheid ...

Wenk: Leerlingen zetten de bouwstenen (psychologische begrippen) in bij het reflecteren over sociaal gedrag. Het is belangrijk dat leerlingen de betekenis van de bouwstenen herkennen en verwoorden. De bouwstenen hoeven niet breed uitgewerkt te worden vanuit verschillende theoretische kaders (derde graad).

Wenk: Het werken rond het begrip groep kan je in verband brengen met socialisatie, sociale structuren en cultuur (LPD 7, 8, K8).

4.2 Sociologie

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 6 De leerlingen vergelijken culturen aan de hand van symbolen, waarden, normen en rituelen.

Samenhang tweede graad: II-GOD-dda I 9, II 144, ILC 12

Wenk: Via het werken rond culturen of subculturen onderbouw je leerplandoel 8.

Wenk: Je kan leerlingen op een toegankelijke manier vertrouwd maken met het begrip

cultuur door het bekijken van culturen in een breed perspectief. Mogelijkheden zijn westerse en niet-westerse culturen, subculturen (jongeren), tegencultuur.

Wenk: Je kan leerlingen subculturen laten vergelijken met de groepen waartoe zij behoren en hen laten reflecteren over de eigen culturele achtergrond en identiteit. Gestuurd bronnenonderzoek kan daartoe een methodiek zijn.

Extra: Je kan dit doel bereiken in samenhang met keuzedoel K8: leerlingen zetten de bouwstenen (sociologische begrippen) in bij het analyseren van kenmerken van hedendaagse samenlevingen.

Extra: Je kan verdiepend werken door aspecten van theorieën aan te reiken. Voorbeelden: de 5 culturele waardendimensies van Hofstede, F/G-culturentheorie van D. Pinto, low/high context culturen van Edward T. Hall, Waarderationaliteit van Weber …

LPD 7 De leerlingen lichten sociale structuren en rollenconflicten toe.

Wenk: Je kan aandacht hebben voor sociologische begrippen zoals sociale status, sociale rol, sociale posities en rolmodel. Vanuit een focus op bv. macht of (on)gelijkheid kan je aandacht hebben voor standen, klassen, rangen. Het werken rond deze sociologische begrippen of bouwstenen vormt een mooie opstap naar de derde graad. Daar analyseren leerlingen stratificatie als een kenmerk van samenlevingen aan de hand van een theorie.

Wenk: Vanuit de wegwijzer rechtvaardigheid kan het werken rond sociale rechtvaardigheid en (kans)armoede aan bod komen. Dat kan een opstap zijn om te werken rond sociale rollen en sociale ongelijkheid. Bovendien biedt het thema (kans)armoede heel wat kapstokken om rond de sociologische begrippen te werken. Zo kan je ervaringsdeskundigen uitnodigen, een organisatie bezoeken, het armoedebeleid analyseren, het armoedemodel of de kloventheorie verkennen. Dat biedt mogelijkheden tot nabespreking en reflectie in de klas.

Wenk: Bij het werken rond rolconflicten kan je aandacht besteden aan interne en externe rolconflicten.

Wenk: Het werken rond klassen en standen komt best aan bod in het vierde jaar na afstemming met het vak Geschiedenis.

Wenk: De actualiteit biedt kansen om vanuit sociologisch perspectief te benaderen hoe de samenleving evolueert.

Extra: Je kan dit doel bereiken in samenhang met keuzedoel K8. In de eerste plaats is het belangrijk dat leerlingen vertrouwd worden met de begrippen om ze vervolgens in te zetten bij het analyseren van kenmerken van hedendaagse samenlevingen.

LPD K7 De leerlingen onderzoeken hoe mechanismen uit media het beeld van sociale structuren beïnvloeden met aandacht voor mediageletterdheid, fake news en mediatisering.

Wenk: Werken rond stereotypering (LPD 9) kan een brug vormen naar mediatisering, de invloed van sociale media op het zelfbeeld, polarisatie, complottheorieën …

Wenk: In de derde graad analyseren leerlingen mediatisering als een kenmerk van samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

LPD 8 **De leerlingen lichten toe hoe sociale instituties bijdragen tot socialisatie via cultuuroverdracht.**

Wenk: Voorbeelden van socialiserende instituties: gezin, school, vrienden, overheid, media …

Wenk: Primaire socialisatie kan je behandelen via (samenhang LPD2):

- nature - nurture, bv. wolfskinderen, het geval 'Genie';
- 'looking glass self' uit de theorie G.H. Mead: je kan aandacht hebben voor de ontwikkelingsfasen van het kind (internalisering - breaching experimenten), observaties bij spelgedrag …;
- leren via imitatie, identificatie.

Wenk: Je kan verdiepend werken door te werken rond de concepten hersocialisatie (totale instituties bv. gevangenis, ziekenhuis …), enculturatie versus acculturatie.

Extra: Je kan dit doel in samenhang zien met keuzedoel K6: sociaal gedrag.

Extra: Je kan dit leerplandoel bereiken in samenhang met keuzedoel K8. Je kan leerlingen de bouwstenen (sociologische begrippen) laten inzetten bij het analyseren van kenmerken van hedendaagse samenlevingen. In de derde graad analyseren leerlingen socialisatie als een kenmerk van hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

LPD K8 **De leerlingen analyseren kenmerken van hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociologische begrippen.**

Wenk: Vanuit de actualiteit kan je leerlingen kenmerken van hedendaagse samenlevingen laten analyseren. Je kan vanuit bovenstaande doelen inzetten op de kenmerken socialisatie (LPD 8) of stratificatie (LPD 7). Je kan ook andere thema's aan bod laten komen zoals individualisering (vanuit de link met leerplandoel 8), sociale controle (vanuit de link met keuzedoel K6), emancipatie (vanuit link met leerplandoel 7 of K7), machtsstrijd (vanuit de link met leerplandoel 7: rollenconflict), sociale mobiliteit (vanuit de link met leerplandoel 7). In de derde graad analyseren leerlingen socialisatie en stratificatie als kenmerken van hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

Wenk: Bij het analyseren van kenmerken van samenlevingen kan je leerlingen laten zoeken naar onderliggende structuren en mechanismen, naar causale verbanden en correlaties … Je kan hen kenmerken laten vergelijken in tijd en ruimte …

5 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

5.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;

- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

5.2 Materiaal waarover elke leerling moet beschikken

Om de leerplandoelen te realiseren beschikt elke leerling minimaal over onderstaand materiaal. De school bespreekt in de schoolraad wie (de school of de leerling) voor dat materiaal zorgt. De school houdt daarbij uitdrukkelijk rekening met gelijke kansen voor alle leerlingen.

- actueel didactisch materiaal

6 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (…) cyclus doorlopen	Een (…) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (…) proces doorlopen	Een (…) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden …
Illustreren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	

Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen …
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

7 Concordantie

7.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de cesuurdoelen (CD) realiseren.

Leerplandoel	Cesuurdoelen
1	-
2	CD 14.01.01; CD 14.02.01
3	CD 14.01.01; CD 14.02.01
4	-
5	CD 14.01.02; CD 14.02.02
6	CD 15.01.01; CD 15.02.01
7	CD 15.01.02; CD 15.02.02
8	CD 15.01.01; CD 15.02.01

7.2 Cesuurdoelen

7.2.1 Humane wetenschappen

14.02.01	De leerlingen lichten de fysieke, cognitieve en socio-emotionele ontwikkeling doorheen de levensloopfasen toe. - Fysieke ontwikkeling: (senso)motorische ontwikkeling, - Cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel-operationeel denken - Morele ontwikkeling - Socio-emotionele ontwikkeling: gehechtheidsontwikkeling en identiteitsvorming
14.02.02	De leerlingen lichten het begrip persoonlijkheid toe.
15.01.01	De leerlingen lichten toe hoe sociale instituties bijdragen tot socialisatie.
15.01.02	De leerlingen lichten sociale structuren en rollenconflicten toe.

7.2.2 Maatschappij- en welzijnswetenschappen

14.01.01	De leerlingen lichten de fysieke, cognitieve en socio-emotionele ontwikkeling doorheen de levensloopfasen toe. - Fysieke ontwikkeling: (senso)motorische ontwikkeling, - Cognitieve ontwikkeling: van sensomotorisch tot formeel-operationeel denken - Morele ontwikkeling - Socio-emotionele ontwikkeling: gehechtheidsontwikkeling en identiteitsvorming
14.01.02	De leerlingen lichten het begrip persoonlijkheid toe.
15.02.01	De leerlingen lichten toe hoe sociale instituties bijdragen tot socialisatie.
15.02.02	De leerlingen lichten sociale structuren en rollenconflicten toe.

Inhoud

1 Inleiding 3

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten 3

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs 3

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen 4

1.4 Differentiatie 5

1.5 Opbouw van leerplannen 6

2 Situering 7

2.1 Samenhang met de eerste graad 7

2.2 Samenhang in de tweede graad 7

2.2.1 Samenhang binnen de studierichting Humane wetenschappen 7

2.2.2 Samenhang binnen de studierichting Maatschappij- en welzijnswetenschappen 7

2.2.3 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit 7

2.2.4 Samenhang met andere leerplannen over de finaliteiten heen 7

2.3 Plaats in de lessentabel 7

3 Pedagogisch-didactische duiding 8

3.1 Sociologie en psychologie en het vormingsconcept 8

3.2 Krachtlijnen 8

3.3 Opbouw 9

3.4 Leerlijnen 9

3.4.1 Samenhang met de eerste graad 9

3.4.2 Samenhang in de tweede graad 9

3.4.3 Samenhang met de derde graad 10

3.5 Aandachtspunten 10

3.6 Leerplanpagina 11

4 Leerplandoelen 12

4.1 Psychologie 12

4.1.1 De mens en zijn ontwikkeling 12

4.1.2 Persoonlijkheidsvorming 14

4.1.3 De mens in interactie met anderen 15

4.2 Sociologie 16

5 Basisuitrusting 18

5.1 Infrastructuur 18

5.2 Materiaal waarover elke leerling moet beschikken 19

6 Glossarium 19

7 Concordantie 20

7.1 Concordantietabel 20

7.2 Cesuurdoelen 21

7.2.1 Humane wetenschappen 21

7.2.2 Maatschappij- en welzijnswetenschappen 21